

հնգանկիւնային են. թիւերը: Ուստի եթէ t ուղ նշանակենք թիւը անկիւններու կամ բազմանկիւնի մը, այն ատեն $d = t - 2$: Հետեւաբար վերոյիշեալ բացատրութիւնը կը դառնայ $\frac{(t-2)n^2 - (t-4)n}{2}$, ուր n կարողութիւնն է բազմանկիւնի թիւերու շարքի թիւին: Ուրեմն եթէ ուզենք գիտնալ 7 երորդ վեցանկեան թիւը, պէտք է դնենք $t = 6$ և $n = 7$ բացատրութեան մէջ, այն ատեն փնտրուած թիւը պիտի ըլլայ

$$\frac{4 \cdot 7^2 - 2 \cdot 7}{2} = \frac{2 \cdot 7 (2 \cdot 7 - 1)}{2} = 7 \times 13 = 91.$$

Բազմանկիւնեան թիւերու մասին վերոյիշեալ քննութիւնը տառական թարգմանութիւնն մ'է Հ. Ղուկասի գործէն և ընթերցողին լաւ գաղափար մը կու տայ անոր ոճին և զանազան նիւթերու բացատրութեան մասին:

Հին Հայերէնի հատուցութիւն ունեցողի մը՝ այս գիրքը զանձ մ'է տեղեկութեան: Ան կը պարունակէ շատ մը տարբեր տեսակ լուծուած խնդիրներ, առետրական մեքենագիտական և բնագիտական, ինչպէս նաեւ զուարճալի պարզ խնդիրներ:

Ինչպէս սովորական է Եւրոպական հեղինակներուն քով՝ այս գիրքը հրահանգներ չի պարունակեր աշակերտին համար: Անոնք պիտի հայթայթուին նոյն ինքն ուսուցչին կողմէն: Ասիկա գովելի ուրիշ պարագայ մ'է որ ուսուցչին կու տայ անհատականութիւն և համարձակութիւն, կիրարկելու իր կարողութիւնները և աշակերտներուն պէտքին համաձայն ընտրել և կամ յօրինել ուրոյն խնդիրներ: Ներկայիս մենք ստրկորէն փարած ենք դասագրքի օրինակներուն և փորձերուն՝ առանց առիթ կամ ազատութիւն ունենալու իրականապէս շինիչ և իսկատիպ գործեր արտադրելու: Այս տեսակէտով մեզմէ ոմանք պարզ թութակներ են. մենք պէտք է յիշենք որ Եւրոպայի թուարաններէն ոմանք, որոնք ուսողութեան վրայ արժէքաւոր գործեր արտադրած են և այդ ասպարէզին մէջ տեւական դիրք մը ապահոված, ուսուցիչներ եղած են երկրորդական վարժարաններու մէջ միայն, և շնորհիւ իրենց ուսուցման եղանակին ու պատշաճութեան եղան՝ ինչ որ եղան:

ԲՐՈՅ. ԱՐՄԵՆԱԿ ՇԱՂՈՅԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՏՊԵԱԼ ՀԱՅ ՈՒՍՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՍՆ Ա. (ԹՈՒԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԳՐԱՀԱՇԻՒՒ)

ՄԱՆ. — Սոյն տիտղոսին տակ Հ. Ղ. Տէրտէրեան, 1843ին և 1863ին հրատարակեց ի վիեննա ամբողջական գործ մը՝ երեք հատորներով, որ իր տեսակին մէջ եզակիան էր մեր ազգին մէջ իր տեսնին, — գործ մը որ կը ներկայացնէր, իբրև Միտրիլէ մը, մեր վարժարաններու մէջ աւանդուած ամբողջ Ուսողութեան, — թուաբանութիւն, գրահաշիւ, երկրաչափութիւն, եռանկիւնաչափութիւն և հատուածք կոնի, տալով միանգամայն Հայ ուսողական բառերու ցուցակ մը գերմաներէն ու ֆրանսերէն նշանակութեամբ: Նկատելով այս գործը իբրև ամբողջուորի մը, ինչպէս նաեւ անոր ներքին արժանիքը, Հ. Տէրտէրեանի գործը արժանի է հռչակուելու

իրբև մեր առաջին տպեալ հայ ուսողութիւն (Mathematics): Եւ սակայն որպէս զի ընթերցողը սխալ չհասկնայ յայտարարութիւնս, հետեւեալ տողերը կ'ուզեմ աւելցնել, իբրև յրաշոյճ յօդուածիս, և շեշտել վէնետկոյ Միթարեանց ուսողական հրատարակութեանց ժամանակը, ինչպէս նաեւ անոնց ներքին արժանիքը, յուսալով վերջէն ներկայացնել ընդարձակ մանրամասնութիւններ առանձին յօդուածներով:

Յօդուածս արդէն պատրաստ էր և «Բազմաժէպ»ի խմբագրութեան յանձնուած, երբ իմ ազնիւ բարեկամ Հ. Եղիա Փէչիկեանէն ստացայ ինձի անձամօր՝ հետեւեալ ուսողական հագուագիւտ հատորները տպեալ վենետկոյ Միթարեանց